

Východiska rodinného práva v knize Genesis

Jiří Kašný

Studie byla připravena za finanční podpory Anglo-americké vysoké školy, z. ú., Praha, Projekt No AAU-2022-2.

Úvod

Rodina a manželství vnáší specifický řád do mezilidských vztahů. Vnáší řád dovnitř rodiny, do vztahů mezi manželem a manželkou a jejich dětmi. Zároveň vnáší řád do vztahů vně rodiny, a to jak do vztahů v širší rodině, tak i do vztahů rodiny vůči okolní společnosti. Instituce manželství a rodiny je tu chápána jako struktura společného žití, ve které jednotliví členové rodiny vyjadřují vůli žít společně, která jejich vůli zajišťuje trvání, soudržnost a jednotlivcům garantuje jejich odlišnost.

V takto chápané instituci manželství a rodiny v západní civilizaci mezi její základní charakteristiky patří, že totiž vzniká rozhodnutím muže a ženy žít spolu v manželství, že směřuje ke společnému dobru ve vztahu manžela a manželky a k plození a výchově potomstva. Dále potom k charakteristikám manželství patří výlučnost vztahu jednoho muže a jedné ženy v protikladu ke všem typům polygamie, a konečně trvalost a nerozlučitelnost manželství.¹ Tyto zakládající charakteristiky manželství a rodiny, že totiž manželství je vytvářeno souhlasem muže a ženy, jeho podstatnými vlastnostmi jsou

¹ Srov. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 656: „Manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství, že spolu vstupují do manželství.“ a § 655 „Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.“

jednota a nerozlučitelnost a směřuje k dobru manželů a ke zplodění a výchově potomstva, jsou základem kanonického manželského práva.²

Tématem této studie jsou východiska jmenovaných zakládajících charakteristik manželství a rodiny v knize Genesis. Budeme zde analyzovat texty knihy Genesis s cílem najít v nich implicitně obsažená obyčejová pravidla a strukturu jednotlivých rolí a vztahů a jejich dynamických aspektů v manželství a v rodině, nakolik souvisí se zakládajícími charakteristikami manželství a rodiny. Výsledky této studie mohou obohatit především ty, kdo pracují u církevních soudů, aby pro ně jednotlivé kánony kodexu nezůstaly pouhými technickými normami, ale aby biblická východiska obohatila právní rámec pro život v manželství a rodině, kterému věnují pozornost ve své práci, a to zejména právě u církevních soudů.

V narativních částech knihy Genesis, v této první knize Pentateuchu, je možné hledat také východiska chápání biblického práva.³ V židovské tradici pět svitků Pentateuchu tvoří Tóru neboli Zákon. Přeložit slovo Tóra jako zákon by však bylo příliš zjednodušené. Obsahově slovo Tóra souvisí s významy „vodítka, návod, učení.“ Septuaginta překládá slovo Tóra jako *nomos*, tj. stvořený řád, či zákon. V rabínském pojetí Tóra označuje dar smysluplné cesty.⁴ Na první pohled je zřejmé, že Pentateuch je sbírka různých ústních i písemných tradic. Jedním z klíčových témat jsou vztahy člověka a Hospodina a lidí mezi sebou, vztahy, které směřují k naplňování smlouvy. Byť jednotlivé tradice a texty zachycené v Pentateuchu pocházejí z různých období dějin Izraele, současní biblisté se zpravidla kloní k názoru, že redakce Pentateuchu, jak ho čteme dnes, pochází z perského období druhého chrámu po návratu z babylonského exilu, takže i v částech Pentateuchu, které se vztahují ke starším událostem z dějin Izraele, můžeme vnímat situaci a vliv doby redakce Pentateuchu.⁵

² Kán. 1057, 1056 a 1055 CIC/1983. Kán 776 CCEO. Srov. Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, čl. 48–50.

³ Právě toto analyzuje a dokládá ve své publikované disertaci BRUCKNER, James, *Implied Law in the Abraham Narrative. A Literary and Theological Analysis*, London, 2001, s. 199–211.

⁴ NEMAN, Ja'akov a SIVAN, Gavri'el, *Judaismus od A do Z. Slovník pojmů a termínů*, Praha, 2009, s. 232–233 a HELLER, Jan, *Hlubinné vrty. Rozbory biblických státí a pojmů*, Praha, 2008, s. 184–185.

⁵ Přehled současného bádání o redakci Pentateuchu z různých tradic a o jednotlivých faktorech, které ovlivnily vytvoření „Tóry“ najdeme např. in: NIHAN, Christophe Lauren, *The Emergence of the Pentateuch as 'Torah'*, in: Religion Compass, volume 4, issue 6, 2010, s. 353–364.

Cílem této studie však není zkoumání dějinných aspektů instituce manželství a rodiny. V této studii budeme k rodopisům, k abrahamovské tradici a ke kapitolám o počátcích v knize Genesis přistupovat převážně synchronním způsobem.

Rodopisy

Knih Genesis je uspořádaná podle chronologického rámce, i když ne zcela přísně kronikářským způsobem. Zároveň je uspořádaná podle genealogické struktury, a směřuje k uvedení vzniku vyvoleného lidu Izraele i k naznačení vztahů Izraele se sousedy, např. s Édomci, kteří byli potomky Jákobova bratra Ezaua,⁶ nebo s Moábci a Amónovci, kteří byli potomky Abrahamova synovce Lota.⁷

Knih obsahuje sbírku rodopisů.⁸ Jedná se o rodopis nebe a země Gn 2,4; krátký rodopis Kaina Gn 4,17–24; rodopis Adama Gn 5,1; rodopis Noeho Gn 6,9; rodopis synů Noeho Gn 10,1; rodopis Šémův Gn 11,10; rodopis Teracha Gn 11,27; rodopis Abrahamova syna Izmaela Gn 25,12; rodopis Abrahamova syna Izáka Gn 25,19; rodopis Ezauův Gn 36,1.9; rodopis Jákobův Gn 37,2.⁹ Tyto rodopisy odpovídají prvotnímu Božímu požehnání člověku: „Bůh jim (muži a ženě) požehnal a řekl jim: Plodte a množte se a naplňte zemi“ (Gn 1,28). Plození, předávání života je neustále se opakujícím motivem v knize Genesis.

V jednotlivých rodopisech jsou jmenováni potomci v mužské linii, resp. otec a prvorozený syn, a potom je zmíněno, že zplodil další syny a dcery. Rodopisy otců obsahují tedy jména jejich potomků, a v některých případech také příběhy a události z jejich životů. Jména matek a dcer v rodopisech uváděna nejsou, ale v navazujících příbězích jsou některé dcery a matky uváděny jménem a hrají v nich důležitou roli.

V rodopisech se ukazuje, že jednotlivci se podílí na Božím plánu stvoření ne tím, že by sami tvořili život, ale tím, že v rámci vztahu muže a ženy předávají život svým potomkům, a Stvořitel spoléhá na tento způsob jako na výlučný způsob pokračování lidského rodu v rámci stvoření. Je zřejmé, že Bůh stvořil člověka jako

⁶ Gn 36,1–43. Srov. 1Pa 1,35–54.

⁷ Gn 19,37–38.

⁸ PRUDKÝ, Martin, *Genesis I, 1,1–6,8: Když na počátku Bůh řekl do tmy...*, Praha, 2018, s. 274 a 282 předkládá myšlenku, že formulaci v Gn 5,1 – toto je kniha, resp. svítek rodů člověka/adama – je možné brát jako nadpis celé knihy Genesis, byť není na samém začátku textu této knihy.

⁹ Terminologií současné genealogie se jedná spíše o rozrody.

svůj protějšek. Člověk nemá ve světě a v životě zcela autonomní postavení, a ani zcela svůj život nevlastní. Člověk, muž a žena nejsou tvůrci života, ale předávají život z generace na generaci.

Rodopisy směřují k představení Izraele jako vyvoleného Božího lidu, který nevznikal pouze podle zákonů přírody, ani jenom Božím zásahem shůry, ale žil zároveň na základě smlouvy, kterou Hospodin uzavřel s Abrahamem a která byla klíčová pro naději Božího lidu.¹⁰ Zaslíbení a závazky z této smlouvy přebírali jednotlivci z generace na generaci. Zatímco Hospodin byl věrný této smlouvě, Izraelité byli této smlouvě v některých svých rozhodnutích věrní a v jiných momentech ji zrazovali.

Co lze z formy a obsahu rodopisů vyčíst k tématu této studie, k východiskům manželského a rodinného práva? V rodopisech se ukazuje, že Bůh zvolil soužití muže a ženy jako vztah, který směřuje k naplnění jejich vlastních životů, protože není dobré, aby byl člověk sám. Dále, že Bůh zvolil vztah rodičů a dětí jako výchozí instituci k předávání a pokračování lidského života a k předávání smlouvy. Zároveň se v rodopisech ukazuje, že jednotlivci se nepodílejí na Božím plánu stvoření jako zcela nezávislí jedinci, ale vždy jako sociální bytí, tj. ve vztahu muž a žena, a rodiče a potomek/potomci. Z rodopisů je zřejmé, že závazky ze smlouvy s Hospodinem přecházejí z generace na generaci nikoli čistě geneticky, ani jen na základě individuálních smluv, jako je tomu např. při rozvíjení rodinných obchodů, ale předávají je jednotlivci v rámci institučních rodinných dědických vztahů, které spočívají v předání a přijetí dědictví. Rodopisy v knize Genesis pojednávají o člověku, který byl stvořen Bohem, aby žil v manželství (muž a žena) a v rodině (rodiče a potomci).

Abrahamovská tradice

V kapitolách knihy Genesis 12–50, které pojednávají o praotcích izraelského lidu, nenajdeme samostatné systematické pojednání o manželství a o rodině, i když se tam s explicitními a implicitními poznámkami k této tématice setkáváme na mnoha místech. Biblické texty o Abrahamovi a Sáře, o Izákovi a Rebece a o Jákobovi a Ráchel směřují především k představení Božího plánu spásy v životě

¹⁰ O tomto tématu systematicky a důkladně pojednává VLKOVÁ, Gabriela Ivana, *Význam přísahy dané Abrahamovi pro naději Božího lidu*, in: TICHÝ, Ladislav a kol. (eds.), *Od Abrahama k nové smlouvě*, Olomouc, 2007, s. 164–186.

těchto generací.¹¹ Při sledování jednotlivých událostí v této studii půjde především o reflexi manželských a rodinných vztahů, jak vysvítají často jen mimo jiné z těchto textů a vytvářejí strukturu vzájemného soužití muže a ženy a generací rodičů a potomků.

Životy patriarchů se začínají odvíjet mezi Hospodinem a Abramem, jeho rodinou a jeho potomky na cestě do zaslíbené země. Už Abramův otec Terach se vydal se svou rodinou i s Abramem a jeho ženou Sáráj na cestu z Kaldejského Uru východním směrem do země kenaanské. Cestou se zastavili v Cháranu. Na základě Hospodinova povolání Abram pokračoval v putování dál do zaslíbené země, aby se stal otcem velkého národa a požehnáním pro všechny.¹² Biblický autor popisuje toto putování zároveň jako pokračující dialog mezi Hospodinem a Abramem, který vycházel z Hospodinovy iniciativy a očekával Abramovu odpověď. Abram neodpovídal a nejednal jen sám za sebe, jeho odpověď Hospodinu se týkala také jeho rodiny, především jeho ženy Sáráj a jeho potomků.¹³

Postupně tento dialog přerostl ve smlouvu, která zavazovala obě strany. Na začátku se Hospodin obrátil k Abramovi s nabídkou: „Učiním tě velkým národem, požehnám tě. Velké učiním tvé jméno. Staň se požehnáním!“ (Gn 12,2). Abram Hospodinovu nabídku přijal, definitivně opustil svou zemi, aby se vydal do země, kterou předem neznal, a dokonce svému služebníkově zakázal, aby jeho syna přivedl zpět do země jeho původu.¹⁴ Objektem této smlouvy však nebyl vedlejší produkt činnosti stran ve smlouvě, nějaká věc nebo služba, jak tomu bývá u běžných obchodních smluv. Tato smlouva byla uzavřena mezi dvěma svobodnými stranami, její naplňování sice zahrnovalo i výměnu věcí nebo služeb, ale tím nebyla tato smlouva splněna. Smlouva mezi Hospodinem a Abrahamem totiž směřovala vždy k druhé straně ve smlouvě, ke vzájemné oddanosti a věrnosti.

Později se Hospodin i Abram vrátili k výchozí nabídce, Abram se dotazoval, jak to bude s Hospodinovým závazkem a Hospodin slovně i obřadně potvrdil, že svůj závazek vůči Abramovi splní.¹⁵ V tomto případě při potvrzování smlouvy padly na Abrama mrákoty, nikoli však proto, aby ztratil schopnost se svéprávně rozhodovat,

¹¹ Srov. Sír 44,19–23.

¹² Gn 11,31–12,3.

¹³ Gn 12,5. Srov. také Gn 11,31.

¹⁴ Gn 12,1–4 a 24,8–9.

¹⁵ Gn 15,1–19.

ale aby se ukázala Boží iniciativa v této smlouvě.¹⁶ Třebaže by se mohlo zdát, že se jednalo spíše o Hospodinovu přísahu Abramovi, a naznačují to i některé biblické odkazy,¹⁷ přesto je zjevné, že obě strany tohoto jednání, Hospodin i Abram, jednali jako ti, kdo svobodně mezi sebou uzavřeli smlouvu.¹⁸

Ještě jednou se biblický text vrací ke smlouvě Hospodina s Abramem v Gn 17,1–27. Tato smlouva se vztahovala především na Hospodina – Hospodin bude přítomen v životě Abrahama.¹⁹ Tato smlouva se vztahovala na Abrahama, na Sáru a jejich potomstvo. Součástí této smlouvy byla i změna jmen, která dal Hospodin Abramovi i Sáraj. Abram se měl nadále jmenovat Abraham, tj. praotec hlučícího davu, a Sáraj se měla jmenovat Sára, tj. kněžna.²⁰

V životech patriarchů se hlavní dění odehrává mezi muži, především mezi otcem a synem, který od něho přebíral dědictví. Jejich ženy jsou zmiňovány spíše příležitostně. Abramovou manželkou byla Sáraj.²¹ Abram vzal Hospodinovo povolání za své, a když se nemohl dočkat potomka se svou ženou, dala mu Sáraj svou otrokyni Hagaru za ženu, aby měl dítě s ní.²² Abraham tedy žil se dvěma ženami a Genesis uvádí, že měl dva syny: nejdříve Izmaele s Hagarou a později Izáka se Sárou.²³ Abraham měl starost o obě tyto své ženy a o oba syny,²⁴ i když dědicem zaslíbení se stal ten, který se narodil druhý v pořadí. Když Sára zemřela, Abraham ji pohřbil do rodinného hrobu, který k tomu účelu v souladu se zvyklostmi koupil za čtyři sta šekelů stříbra.²⁵ Tento hrob se měl stát a taky se stal i místem jeho pohřbu.

¹⁶ Gn 15,12. Srov. také Gn 2,21.

¹⁷ Např. Gn 24,7 a 50,24; Dt 7,8; 7,12 a 13; 8,1.18 a další.

¹⁸ CLIFFORD, Richard, MURPHY, Ronald, *Genesis*, in: BROWN, Raymond, FITZMYER, Joseph, MURPHY, Roland, (eds.), *The New Jerome Biblical Commentary*, Englewood Cliffs, New Jersey, 1990, s. 21.

¹⁹ Detailnější analýzu smlouvy v Gn 15 a Gn 17 nalezneme in: HAHN, Scott W., *Kinship by Covenant: A Canonical Approach to the Fulfillment of God's Saving Promises*, New Haven – London, 2009, s. 10 a 103–112.

²⁰ Gn 17,5.15. Srov. 1Pa 1,27.

²¹ Gn 11,29.31. Abram ji za určitých okolností představoval jako svou sestru, že totiž měli stejného otce, ale jinou matku. Viz Gn 12,10–13,1 a 20,1–17. Srov. také Gn 26,1–11. CLIFFORD, Richard, MURPHY, Ronald, *Genesis*, in: BROWN, Raymond, FITZMYER, Joseph, MURPHY, Roland, (eds.), *The New Jerome...*, s. 21 a 28–29.

²² Gn 16,3.

²³ Gn 16,15 a 21,2–3. Srov. 1Pa 1,28.34.

²⁴ Gn 21,11.

²⁵ Gn 23,16.

Po smrti Sárý si Abraham vzal za ženu Ketúru, se kterou měl šest synů.²⁶ Abraham zemřel „v utěšeném stáří“ a pohřbili ho spolu jeho dva synové Izák a Izmael tam, kde byla pohřbena jeho žena Sára. Biblický autor zachycuje Abrahamovu smrt a pohřeb jako ideální závěr pozemského života prožitého v kontextu rodiny.²⁷

K Abrahamově širší rodině patřil také jeho synovec Lot se svou rodinou. Kniha Genesis přináší některé události z jejich vzájemného rodinného vzdalování a sblížení.²⁸ Lotovy epizody vrcholí otázkou ohledně pokračování jeho rodu. Když nakonec zůstal Lot sám a jeho dvě dcery neměly muže, se kterými by mohly zajistit pokračování rodu, rozhodly se, že vezmou věc do svých rukou. Svého otce opily, potom s ním spaly. Každá měla se svým otcem syna, a tak se postaraly o pokračování rodu. Takové jednání se může zdát nemorální. Avšak z této epizody je zřejmé, jak vážně byla brána povinnost postarat se o pokračování rodu. Zároveň však můžeme číst tuto epizodu v kontrastu s Abrahamovou zkušeností. Zatímco Lot si zvolil zem, kde chtěl se svou rodinou žít, Abraham počkal na zem, kterou by mu dal Hospodin. Podobně zatímco Lotovy dcery se postaraly o budoucnost rodu, Abraham se spolehl na smlouvu s Hospodinem. Třebaže i v případě Abrahama Sára vzala věc do svých rukou a dala svému muži svou otrokyni, aby s ní měl dítě, dědicem smlouvy se stal až syn Abrahama a Sárý Izák.²⁹

Izák, syn a dědic Hospodinova zaslíbení Abrahamovi,³⁰ si vzal za ženu Rebeku, která byla vnučkou Abrahamova bratra Náchora.³¹ Text Gn 24,1–67 popisuje detailně hledání ženy pro Izáka, vyjednávání Abrahamova služebníka s Abrahamovým synovcem Betúelem a jeho rodinou v Abrahamově rodišti a konečně uzavření manželské smlouvy a její potvrzení společnou hostinou.³² Z hlediska této studie je důležité si všimnout, že i v tomto momentu rodinného života – hledání nevěsty pro syna a dědice rodu – byl Abraham věrný smlouvě, kterou uzavřel s Hospodinem. Biblický text rovněž uvádí, že aktéři tohoto hledání nevěsty pro Izáka s vděčností

²⁶ Gn 25,1–4. Viz také 1Pa 1,32–33.

²⁷ Gn 25,8–10.

²⁸ Gn 13,5–13; 19,1–29.

²⁹ Gn 21,1–7.

³⁰ Gn 26,2–5 a Gn 26,24.

³¹ Gn 24,1–67; 25,20.

³² Gn 24,54.

a úctou uznali Hospodinovu přítomnost v tomto hledání.³³ Izák měl s Rebekou dvojčata, a sice Ezaua, který se narodil jako první, a Jákoba. Byl to však Jákob, kdo získal Izákovo a Abrahamovo požehnání a zaslíbení. Oba bratři, Ezau a Jákob spolu měli složité, konfliktní vztahy, ale nakonec spolu pohřbili svého otce Izáka do hrobu, ve kterém už byla předtím pohřbena jejich matka Rebeka, v jeskyni na poli v Makpele naproti Mamre.³⁴

Zatímco vztahy Abrahama a Sáry vykazovaly patriarchální charakteristiky nadřízenosti muže a manžela a podřízenosti ženy a manželky, kde manžel a otec v jedné osobě byl vládcem nade všemi v domě, v případě Izáka a Rebeky biblický text zmiňuje také momenty rovnosti a respektu jednoho vůči druhému. Konkrétně už při vyjednávání manželství je respektováno přání Rebeky, kdy chce odejít z domu svých rodičů a vdát se za Izáka. Není to tak, že by se Rebeka, řečeno moderním jazykem, dovolávala svého práva vyjádřit se k tak důležitému životnímu rozhodnutí, ale jsou to její bratr a její matka, kdo vedou jednání za ni, a vyzvou ji, aby se vyjádřila, a jsou ochotni respektovat její přání v tomto pro ni zlomovém okamžiku života. Jiný moment, ze kterého vyznívá vzájemný respekt a úcta Izáka a Rebeky, a nikoli jeho nadřízenost a její podřízenost, zachycuje biblický autor, když Rebeka konečně přicestuje do Negebu, aby se setkala s Izákem: „Izák pak uvedl Rebeku do stanu své matky Sáry. Vzal si ji a stala se jeho ženou. Zamiloval si ji. Tak našel útěchu po smrti své matky“ (Gn 24,67).

Ezau, syn Izáka a Rebeky, si našel ženy z kenaanských dcer a biblický text zmiňuje, že právě dvě z nich, Jehúdita a Basemata z lidu Chetejců, působily Izákovi a Rebece hořké trápení.³⁵ Ezau si to uvědomoval, a proto si vzal ještě jednu ženu z vlastního rodu, a sice dceru Abrahamova syna Izmaela.³⁶ Gn 36 pak přináší rodopis Ezauův, který se stal praotcem Edómu.³⁷

Na rozdíl od Ezaua Jákob si měl najít nevěstu z vlastního rodu. Kniha Genesis k tomu přináší dvojí vysvětlení. Nejprve se v Gn 27,42–45 píše, že Jákobova matka Rebeka poslala svého syna Jákoba k svému bratru Lábanovi do Cháranu, aby se tam skryl před Ezauem, který chtěl v hněvu Jákoba zabít za to, že ho úskokem

³³ Gn 24,48.

³⁴ Gn 35,29 a Gn 49,31.

³⁵ Gn 26,35 a Gn 36,1–6. Srov. Gn 27,46.

³⁶ Gn 28,8–9.

³⁷ Gn 36,1–43. Srov. 1Pa 1,35–54.

připravil o prvorozenství i o otcovo požehnání.³⁸ V Gn 27,46–28,5 to byl Izák, kdo na podnět své ženy Rebecky Jákobovi zakázal, aby si našel ženu mezi místními obyvateli, ale poslal Jákoba se svým požehnáním do Cháranu, aby si našel ženu v rodišti svých otců u Lábanu.³⁹

Jákob se tedy vydal na cestu, aby navštívil rodinu svého strýce Lábanu.⁴⁰ Dohodl se s Lábanem, že bude u něj sedm let sloužit, aby získal za ženu jeho mladší dceru a zároveň svou sestřenicí Ráchel, kterou si zamiloval. Po sedmi letech služby dal Lában svému synovci Jákobovi za ženu svou starší, dosud neprovdanou dceru Leu. Sice tak dodržel zvyk, který vyžadoval, aby byla provdána nejdříve starší dcera, ale zároveň tímto činem Jákoba oklamal. Lában nakonec nabídnul Jákobovi i mladší Ráchel, za kterou Jákob sloužil dalších sedm let. Jákob tedy žil se dvěma ženami a s jejich služkami Bilhou a Zilpou.⁴¹ Dohromady s nimi měl dvanáct synů, od kterých se odvozuje dvanáct izraelských kmenů. O své ženy Leu a Ráchel měl starost až do jejich smrti.⁴²

Genesis třikrát zmiňuje ohrožení pramatky rodu mezi cizinci a o Hospodinově záchraně z této situace.⁴³ Abraham a Izák nejsou v těchto situacích ukázáni v nejlepší světlo jako manželé, spíše se do jisté míry ukázali jako slabí a zklamávající lidé. Ve chvíli, kdy se dostali do nebezpečí ze strany Egyptanů nebo Abímeleka, protože tito měli zájem o jejich ženy a oni jako manželé byli v tu chvíli překážkou jejich zájmům a mohli tak přijít o život, Abraham a Izák představili své manželky jako své sestry a vystavili je tak nebezpečí, že je cizinci zneužijí. A udělali to právě proto, aby si zachránili svůj život.⁴⁴

³⁸ Tato zpráva je považována za součást Jahvistického pramene (J), dnes označovaného jako non-P.

³⁹ Gn 27,46–28,5. Tato zpráva je mezi biblisty považována za součást Kněžského spisu (P) z doby po návratu z babylonského zajetí roku 538 př. n. l.

⁴⁰ Gn 28,10.

⁴¹ Srov. také Gn 32,23.

⁴² Gn 35,19–20.

⁴³ Gn 12,10–20; 20,1–17; 26,1–11.

⁴⁴ CLIFFORD, Richard, MURPHY, Ronald, *Genesis*, in: BROWN, Raymond, FITZMYER, Joseph, MURPHY, Roland, (eds.), *The New Jerome...*, s. 29: „Isaac's conduct, like that of Abraham, is selfish and cowardly.“

Strukturální hodnocení

V rámci zkoumání strukturálně institučního rámce manželství a rodiny chceme nyní komentovat jednotlivé základní charakteristiky institučního rámce v rodinách Abrahama a Sáry, Izáka a Rebeky a Jáкова a Ráchel. Především stojí za povšimnutí, že veškeré dění, včetně toho, které bychom dnes asi označili jako veřejné a politické, se tu odehrává v kontextu rodinných vztahů. Jednotliví členové rodiny zpravidla nejednají jen za sebe, ale jednají v kontextu své role v rodině. To může být pro dnešního člověka do jisté míry cizí, protože jsme zvyklí, že rodinné vztahy se odehrávají převážně v soukromí, odkud pak členové rodiny vycházejí jednotlivě ven do veřejného a společenského života.

Život patriarchů v manželství a v rodině, společný život muže a ženy a rodičů a dětí, se odvíjí v kontextu vztahů člověka s Hospodinem, tj. v kontextu stvoření a smlouvy. Vztah Hospodina a patriarchů je založen na důvěře, se kterou Bůh člověka stvořil a kterou tím v člověku probouzel.⁴⁵ Důležitou v jejich vzájemných vztazích je dynamika smlouvy, a to jak smlouvy, kterou s Abrahamem a jeho potomky uzavřel Hospodin, tak také dynamika nejrůznějších smluvních vztahů, které lidé uzavírali spolu navzájem. Při zvažování Abrahamova, Izákova a Jákovova jednání je možné se dívat na jejich vzájemnou odpovědnost z různých hledisek a uvažovat, jak se tyto dimenze prolínají. Jednak je vidět odpovědnost těchto mužů za poslání a zaslíbení, které obdrželi od Hospodina, a toto poslání nemohli naplnit mimo svou rodinu, ale vždycky jen uvnitř své rodiny a spolu se svou rodinou. V tom se ukazuje také jejich vztah k ženám a dětem se všemi radostnými i bolestnými aspekty. V kontrastu ke smluvním závazkům se ukazují také jejich lidské slabosti a selhání. Z hlediska strukturálně institučního je možné zkoumat, nakolik respektovali anebo naopak porušovali společné dobro ve vztahu muže a ženy, plození a starost o potomstvo, dále pak výlučnost a trvalost jejich manželství.

Uzavřít manželství patří mezi klíčová rozhodnutí v životě patriarchů, avšak uzavírání manželství není v abrahamovské tradici v knize Genesis systematicky zachyceno a teoreticky zpracováno z institučního hlediska. Pro Abrahama, Izáka i Jáкова je vztah k jejich ženám velmi osobní a důležitý, jak to ostatně vyplývá i z toho, že biblické texty mluví o ženách patriarchů jménem, nikoli jen rolí, jako např. jeho žena, nebo jejich matka. Avšak vzájemná rozhodnutí pro manželství

⁴⁵ Biblický text opakovaně připomíná Hospodinovo požehnutí Abramovi – Abrahamovi (Gn 17,1–10), Izákovi (Gn 26,24) a Jákovovi – Izraeli (Gn 35,9–12).

nebyla jen soukromou věcí mladého muže a mladé ženy, ale významnou roli v tomto rozhodování hráli především jejich otcové a matky a také Hospodin.

Můžeme soudit, že obyčejové právo a rodinné zvyklosti dostatečně řídily uzavírání manželství – tento důležitý zlomový moment a přechodový rituál v životech jednotlivců a jejich rodin. Z narativních textů je možné soudit, že postup uzavírání manželství začíná smlouvou, která je domluvena mezi dvěma stranami. Slavnostní smlouva má charakter úmluvy mezi muži, tj. mezi budoucím manželem, či jeho otcem a otcem budoucí nevěsty.⁴⁶ Nevěsta mohla být v některých případech, jako tomu bylo např. u Jáкова, který musel za svou ženu Ráchel sloužit u jejího otce dvakrát sedm let, chápaná spíše jako předmět smlouvy než jako jedna ze smluvních stran.⁴⁷ V jiných případech byl však její hlas oběma rodinami respektován. Tak je to zachyceno v případě Rebečky, které se nejdříve dotázali, zda chce odejít ze své rodiny a vdát se za Izáka.⁴⁸

Slavnostní smlouva na začátku nového manželství se podobá běžným smlouvám, ale zároveň se od nich liší. V kapitolách o praotcích v knize Genesis najdeme několik narativních pasáží, které odpovídají právnímu institutu smlouvy. Gn 23 obsahuje zprávu o Abrahamovi, jak kupuje pozemek, aby měl kde pohřbít svou zemřelou ženu Sáru. Text zachycuje v obvyklém sledu jednotlivé momenty uzavírání smlouvy. Vyjednávání otevírá Abraham předložením své záležitosti. Chetejci – druhá strana – reagují ochotně na Abrahamovu žádost. Abraham pak přesněji formuluje svůj požadavek i svou nabídku a Efrón chetejský vstřícně vysloví zase svou nabídku, která odpovídá obvyklé tržní ceně, a zároveň obě strany vyjádří svou vůli k souhlasu se smlouvou.⁴⁹ Zpráva tedy zmiňuje podstatné prvky platné právní smlouvy: obě strany jsou kompetentní k právnímu jednání a svobodně se rozhodují v dané věci, dotčená věc je jednoznačně popsána a vlastnictví této věci přechází z původního vlastníka na nového vlastníka výměnou za dohodnutou sumu peněz. Zpráva se ještě odvolává na formální aspekty smluvního ujednání, tj. na přítomnost právoplatných svědků, a na skutečnost, že smlouva byla uzavřena v bráně, tj. na místě obvyklém k takovému právnímu jednání.

⁴⁶ Srov. Gn 24,2–56.

⁴⁷ Srov. Gn 29,15–30.

⁴⁸ Srov. Gn 24,57–61.

⁴⁹ Srov. Gn 23,2–15.

Podobná zpráva sice mnohem stručněji, ale podle stejného obyčejového práva zachycuje Jákobovu koupi pole v Šekemu.⁵⁰ Podobně v případě manželské smlouvy se jedná o smlouvu mezi dvěma stranami, které jsou kompetentní uzavřít manželství a vzít na sebe právně vymahatelné smluvní závazky. Avšak zatímco objektem kupní nebo pracovní smlouvy je nějaká konkrétní věc nebo služba, vlastním objektem manželské smlouvy není ani věc, ani služba, ale manželský vztah mezi mužem a ženou založený na slibu vzájemného oddání se jeden druhému.

Přes množství konfliktů v rodinných vztazích je život Abrahama a Sáry, Izáka a Rebeky a Jákoba a Ráchel naplněn vzájemnou loajalitou a semknutostí zvláště kolem budoucnosti jejich rodiny a kolem poslání a zaslíbení. Na jednu stranu mají tyto rodiny patriarchální charakter a otec rodiny má vždy výjimečnou úlohu. Zároveň se však ukazuje spolu-angažovanost manželek na životě jejich manželů a také osobní angažovanost jejich dospívajících potomků, třebaže jsou dosud pod autoritou otce. Biblický text zachycuje Hospodina, jak se obrací přímo nejenom k Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi, ale i k jejich ženám a nechává mluvit také dospívající potomky, a tak nejsou tito jednotlivci jen bezejmennými články v dějinách Izraele, ale vystupují – dnes bychom řekli – jako osoby. Společné dobro, láska a starostlivost manželů a také jejich selhání mají osobní charakter a zahrnují osobním způsobem i potomky nejenom jako objekty rodičovské péče, ale jako ty, kdo se mohou vyjadřovat k jednotlivým životním záležitostem. Na rodinném životě se ukazuje, že lidské žití může být složité, jedinec na to sám nestačí, a proto potřebuje žít v rodině.

Abraham a Jákob měli ve svém životě i souběžně několik žen, u Izáka mluví biblický text jen o jedné ženě – Rebece. Samotný aspekt polygamního nebo monogamního manželství, zdá se, není v knize Genesis tematizován ani problematizován. Jak monogamní manželství Izáka a Rebeky, tak i polygamní manželství Abrahama a Jákoba dostatečně vymezovala jednotlivé role uvnitř rodiny i navenek k okolním mužům a ženám, a zároveň byla charakteristická vzájemnou loajalitou mužů vůči jejich ženám a žen k jejich manželům. Kniha Genesis se zmiňuje o soupeření mezi Ráchel a Leou, a přesto byly obě respektovány a uznávány ve starozákonní tradici jako Jákobovy manželky a pramatky vyvoleného lidu, jak to naznačuje např. požehnání, které dostali Boáz a Rút od izraelských starších: „Kéž dá Hospodin, aby žena, která přichází do tvého domu, byla jako Ráchel a Lea,

⁵⁰ Srov. Gn 33,18–20. Srov. KAŠNÝ, Jiří, *Právo v hebrejské Bibli*, Praha, 2017, s. 72–77.

kteřé obě zbudovaly dům izraelský“ (Rút 4,11).⁵¹ V textu knihy Genesis je vidět praktická problematičnost v polygammích vztazích, ale zároveň se nezdá, že by mnohoženství u patriarchů mělo negativní charakter, nebo že by vedlo k instituční nejistotě v manželských a rodinných vztazích.⁵²

Smlouvě s Hospodinem a Hospodinovu zaslíbení vzhledem k budoucím generacím odpovídá velké odhodlání patriarchů a jejich manželek zplodit děti, přivést na svět dědice a pokračovatele zaslíbení. Abrahamova snaha mít syna a dědice a podobně snaha Támar by ne vždy odpovídaly dnešním kritériím monogamního manželství.⁵³ Biblický text naznačuje, že Hospodin sice není závislý na této lidské „pomoci“ a je věrný svému slovu (Gn 17,16), ale zároveň má ohled na lidské pokusy o řešení. V textech o Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi se opakovaně ukazuje, že potomstvo není jen přirozeným, zákonitým důsledkem soužití muže a ženy, ale že je také darem Hospodinovým. Rodina tak přináší naději na budoucnost, která přesahuje možnosti jednotlivce. Právě smlouva Hospodina s Abrahamem nese v jejich rodinách naději do budoucna z generace na generaci.

Trvalost a nerozlučitelnost manželství je u patriarchů naplňována v jednotlivých rozhodnutích a událostech po celý život. Odpovědnost patriarchů v manželství a v rodinách se ukazuje v jejich vztazích k manželkám od svatby až do smrti a pohřbu, a na starosti rodičů o přítomnost i budoucnost jejich potomků.

Z rozboru rodinných vztahů a jednání Abrahama, Izáka a Jákoba, jejich žen, potomků a dalších členů širší rodiny je zřejmé, že tyto vztahy nejsou určeny pouze přirozenými zákony lidského soužití a rozmnožování, ale svobodnými aktéry těchto vztahů jsou jak jednotliví muži a ženy, tak také Hospodin. Podobně jako o pravdě a spravedlnosti se dovíme víc, až když zakusíme omyl, lež a nespravedlnost, i o základních charakteristikách strukturálně-institučního rámce manželství a rodiny, tj. o rozhodnutí jednotlivců pro manželství, o dobru manželů a o jejich vzájemné starostlivosti a lásce, o jejich starosti o potomstvo a pokračování rodu,

⁵¹ Srov. komentáře k významu rolí manželky a matky v rodinách patriarchů a k důležitosti matri-lineárního požehnání in: DUBINOVÁ, Terezie, *Ženy v Bibli, ženy dnes*, Praha, 2008, s. 37–61.

⁵² Srov. kapitolu „Concubinage, polygamy and monogamy“ v díle ALVAREZ-PEREYRE, Frank, HEYMANN, Florence, *The Desire for Transcendence: the Hebrew Family Model and Jewish Family Practices*, in: *A History of the Family, Volume One: Distant Worlds, Ancient Worlds. Introduced by Claude Lévi-Strauss and Georges Duby*, Cambridge, Massachusetts, 1996, s. 182–184.

⁵³ Srov. Gn 38,1–30 a také požehnání starších v bráně: „Nechť je tvůj dům skrze potomstvo, které ti dá Hospodin z této dívky, jako dům Peresa, jehož Támar porodila Judovi“ (Rt 4,12).

o výlučnosti a trvalosti jejich vztahů se dozvíme nejenom ze vzorného jednání jednotlivých členů rodiny, ale také z lidských selhání, která nejsou v rodinách patriarchů nikterak výjimečná.

V některých momentech by rodiny biblických patriarchů nezapadly do představ o ideálním monogamním, nerozlučitelném manželství. Při obecnějším zvažování jednání členů těchto rodin je však možné říci, že jejich správná rozhodnutí směřovala k řádu a stabilitě jak uvnitř jejich manželství a rodin, tak i navenek k širší rodině a k okolním lidem a národům, zatímco jejich selhání a nevěrnosti narušovaly řád a stabilitu v manželství a v rodině a potřebu návratu ke spravedlnosti.

Kapitoly o počátcích: prolog v knize Genesis

V kapitolách o počátcích Gn 1–11,9 se píše o Bohu, o tajemství stvoření, o člověku, o náboženských a lidských nadějích, a přitom nejde o to, „jak to bylo, ale co to znamená“.⁵⁴ Jedná se o příběhy, které se v životě Božího lidu v různých formách vracejí a opakují. Zprávy o stvoření člověka totiž nejsou jen sdělením o jeho původu, ale výpovědí o svrchovaném Božím jednání pro nás a o tom, jak vidíme sami sebe, jak sami sebe přijímáme a jak se k sobě navzájem vztahujeme. Dnešní biblisté se shodují v tom, že kapitoly o počátcích jsou metaforické příběhy, nikoli zprávy o prehistorické, či historické minulosti lidstva.

V této studii jde o to, co je možné z těchto kapitol o počátcích vyčíst vzhledem ke zmíněným strukturálně právním východiskům manželství a rodiny.⁵⁵ Zařazení zkoumání kapitol o počátcích v knize Genesis až za pojednání o rodopisech a o praotcích má naznačit, že kapitoly o počátcích nebudeme číst jako texty odkazující k prehistorickým událostem, které časově předcházejí událostem v textech o praotcích Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi.⁵⁶ Z hlediska této studie můžeme kapitoly o počátcích číst jako „jakýsi komponovaný prolog“,⁵⁷ jehož smyslem

⁵⁴ Srov. HELLER, Jan, PRUDKÝ, Martin, *Obtížné příběhy knih Mojžíšových*, Kostelní Vydří, 2006, s. 42 a 48.

⁵⁵ Souhrn současné biblické antropologie a konkrétně vztahů v rodině můžeme najít in: Papežská biblická komise, *Co je člověk? (Žl 8,5). Průvodce biblickou antropologií*, Praha, 2022, s. 185–344.

⁵⁶ I když např. BLENKINSOPP, Joseph, *Creation, Un-Creation, Re-Creation. A Discursive Commentary on Genesis 1–11*, New York, 2011 a CARR, David M., *Genesis 1–11*, Stuttgart, 2021, s. 14 a 143 v textech o kapitolách Gn 1–11 používají termín *primeval history*, tedy prehistorie nebo také pravěk, neobhájují žádné přesné datování zpráv o počátcích z těchto kapitol s vysvětlením, že pokusy o přesné historické datování nijak specificky nepřispívají ke porozumění těmto textům.

⁵⁷ PRUDKÝ, Martin, *Genesis I, 1,1–6,8: Když na počátku Bůh řekl do tmy...*, Praha, 2018, s. 61.

je uvést drama, které se odehrává v textech o Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi a v dalších knihách Tóry. Prolog tu má představit protagonisty děje, tj. Boha a člověka, muže a ženu, a také základní, a zvláště problematické charakteristiky jejich vztahů. Prolog může sloužit také jako svorník, který umožní čtenáři číst a ocenit relativně dlouhý děj knihy Genesis a vlastně i celé Bible, jeho jednotlivé dramatické epizody, jako celek.

Literární původ úvodních kapitol prologu podle hypotézy pramenů vychází ze dvou pramenů. První kapitola o počátcích v knize Genesis 1,1–2,3 je mezi odborníky na dějiny biblických textů považována za součást tzv. Kněžského spisu (P), jehož redakce pochází z doby po návratu z babylonského zajetí, tj. z doby po roce 538 př. n. l. Další kapitoly o počátcích v knize Genesis 2,4–4,26 jsou podle tradiční hypotézy pramenů považovány za starší než Kněžský spis a jsou označovány názvem Jahvista (J). Novější výzkumy, které se zaměřují především na konečnou redakci biblických textů, docházejí k závěru, že redakce těchto kapitol může být mladší než Kněžský spis (P), a zatím je biblisté označují jako non-P text.⁵⁸ V kapitolách o počátcích v Gn 1–11,9 můžeme vnímat „jiskření alternativních výpovědí“⁵⁹ dvou zmiňovaných tradic.

První kapitola o počátcích v Gn 1,1–2,3 (P) je především o Stvořiteli, o stvoření v šesti dnech a o požehnání. Vypráví o tom, jak Bůh svým slovem – Bůh řekl – vnesl do chaotické a temné situace světlo a řád k dobrému. Bůh tak stvořením připravil prostor pro život člověka. Rozlišením tmy a světla, noci a dne,⁶⁰ a následujícím rozlišením šesti dnů činnosti a sedmého dne odpočinku Bůh připravil časový rytmus pro život člověka.⁶¹ Stvořitelův záměr, se kterým člověka stvořil, je vyjádřen slovy: „Učiňme člověka, aby byl našim obrazem podle naší podoby“ (Gn 1,26 a 27). Zmiňovaná podoba se nevztahuje na vnější vzhled, ale člověk se podobá Bohu svobodou a tvořivostí jako samostatná bytost. Bůh stvořil člověka

⁵⁸ Viz např. SETERS, John Van, *The Pentateuch. A Social-Science Commentary*, Sheffield, 1999, s. 58–86. SCHMID, Konrad, *Post-Priestly Additions in the Pentateuch. A Survey of Scholarship*, in: GERTZ, Jan, LEVINSON, Bernard, ROM-SHILONI, Dalit, SCHMID, Konrad, (eds.), *The Formation of the Pentateuch. Bridging the Academic Cultures of Europe, Israel, and North America*, Tübingen, 2016, s. 589–604. Vývoj od teorie pramenů k dnešnímu zkoumání redakce Pentateuchu shrnuje ALBERTZ, Rainer, *The Recent Discussion on the Formation of Pentateuch/Hexateuch*, in: *Hebrew Studies* 59/2018, s. 65–92.

⁵⁹ RICOEUR, Paul, *Myslet a věřit*, Praha, 2000, s. 179.

⁶⁰ Gn 1,1–5. Srov. oslavné vyjádření Božího stvoření v Ž 104.

⁶¹ Gn 2,1–3.

s důvěrou v jeho svobodu. Člověk zůstává i do budoucna závislý na Bohu tak, že má být Božím protějškem a zároveň Bůh je a bude přítomen v životě člověka.

Co se týká základních aspektů lidství muže a ženy, první kapitola o počátcích sděluje: „Bůh stvořil člověka, ... jako muže a ženu je stvořil“ (Gn 1,27). Nejprve text jmenuje člověka v jednotném čísle, hned nato však opakuje totéž podrobněji a říká, že Bůh stvořil „je“ v množném čísle a konkretizuje tuto podrobnost „jako muže a ženu“, tedy muž i žena jsou stejně člověkem. „A Bůh jim požehnal a řekl jim: Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nade vším živým, co se na zemi hýbe“ (Gn 1,28).⁶² Stvoření člověka jako muže a ženy není nikterak problematizováno, je to jednoduše předpoklad k naplňování Božího záměru: „Plodte a množte se a naplňte zemi.“

Z této kapitoly o počátcích se především dočteme, že Bůh (*elóhím*) je Stvořitel, u Boha má vše svůj počátek, že všechno, co Bůh učinil, je velmi dobré, a Bůh má i po stvoření člověka nadále k člověku žehnající vztah. O člověku, tj. o muži a ženě, se tu mluví jako o součásti stvoření. Avšak člověk tu není představen jako živočich nadaný rozumem, ani tu není představen jako bytí v sobě a pro sebe, ale píše se tu o něm jako o „výsostném protějšku Boha“⁶³ v kontextu celého stvoření.⁶⁴

V dalších kapitolách v Gn 2,4–4,26 (non-P), o zahradě Eden, o Adamově pádu a vyhnání z ráje, se dovídáme o povaze a různých aspektech lidského života a vztahů. Čteme tam, že Hospodin Bůh (*yhwh elóhím*)⁶⁵ stvořil člověka z prachu země jako pozemské bytí, do kterého vdechl dech života. Zároveň si dělal starost, aby stvořený člověk nezůstal sám. Tentokrát už Hospodin Bůh zve člověka, aby se podílel na řešení této věci. Přivádí k člověku všechny živé tvory, člověk jim dává jméno, ale jeho samota se tím zjevně nevyřeší. Bůh pokračuje dál v hledání řešení tohoto problému. Pošle na člověka spánek,⁶⁶ vezme kost z jeho těla a utvoří z něho ženu. Až do tohoto momentu tato kapitola o počátcích mluví o člověku bez rozlišení. Teprve když člověk potvrdí, že v ženě, kterou mu Bůh představil, vidí svůj

⁶² Viz také nadpis a úvod ke knize rodů Adama v Gn 5,1–2, které znovu přinášejí to nejdůležitější z Gn 1,26–31, a také další odkaz na počátek, který čteme po příběhu o potopě: „Plodte a množte se a naplňte zemi. ... Neboť člověka Bůh učinil, aby byl obrazem Božím. Vy pak se plodte a množte, hemžete se na zemi a množte se na ní“ (Gn 9,1b a 6b–7).

⁶³ PRUDKÝ, Martin, *Genesis 1, 1,1–6,8: Když na počátku Bůh řekl do tmy...*, Praha, 2018, s. 138.

⁶⁴ Srov. Ž 8,1–10. LÉVINAS, Emmanuel, *Etika a nekonečno*, Praha, 2009, s. 89–96.

⁶⁵ Tato zpráva je považována za součást Jahvistického pramene (J), dnes označovaného jako non-P.

⁶⁶ Gn 2,21. Srov. Gn 15,12.

partnerský protějšek, teprve tehdy biblický autor začne mluvit o mužích⁶⁷ a rozlišovat člověka jako muže a ženu.⁶⁸ Biblický vypravěč nato dokládá: „Proto opustí muž svého otce a matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“ (Gn 2,24). A právě v partnerském vztahu muže a ženy je odpověď na Boží starost, že není dobré, aby Bohem stvořený člověk byl sám. Muž a žena byli stvořeni jako sociální bytí.⁶⁹

Citovanou větou Gn 2,24 vypravěč biblického textu nevysvětluje čtenáři, jak ke společnému žití muže a ženy historicky došlo. Vždyť např. v případě prvního člověka by bylo nelogické říci, že opustí své rodiče. Gn 2,24 také zcela neodpovídá starověkým sociálně kulturním obyčejům v Izraeli, kdy zpravidla žena opouštěla dům svých rodičů a přidávala se ke svému manželovi. Biblický text tu přináší poučení, že Bůh učinil společné žití muže a ženy součástí stvoření a kapitoly o počátcích nenabízí k této instituci žádnou jinou volbu. Tento svazek dvou lidí, muže a ženy, je zároveň charakterizován jako svazek rovnocenných a rovnoprávných lidí, kteří vůči sobě nemají vztah nadřízenosti a podřízenosti. Podmínkou k vytvoření tohoto nového vztahu muže a ženy je, aby opustili své rodiče. Loajalita vůči rodičům, do které se potomci narodili, a byla jim tedy určena, je tu postavena až za novou vzájemnou loajalitu muže a ženy, kterou si sami volí. V této kapitole o počátcích na rozdíl od předchozí není s rozlišeností muže a ženy spojeno plození dětí,⁷⁰ ale vytvoření nového osobního, partnerského vztahu.⁷¹

Představení člověka, muže a ženy, z kapitol o počátcích pokračuje textem o vzpouře člověka proti Stvořiteli a rozhovorem Hospodina s mužem a ženou, který svou dynamikou a formou v mnohém připomíná soudní jednání a verdikt.⁷² Biblický text tu ukazuje člověka jako relativně autonomního tvora, tzn. že člověk se může svobodně rozhodnout pro Hospodina a může se rozhodnout také jinak, než mu jeho Stvořitel svým slovem ukládá. Právě v tomto vymezení je dán prostor lidské svobodě a odpovědnosti. Z biblického textu je zřejmé, že kořenem

⁶⁷ RENDTORFF, Rolf, *The Canonical Hebrew Bible. A Theology of the Old Testament*, Leiden, 2005, s. 427.

⁶⁸ Srov. antropologický pohled na tuto kapitolu o počátcích in: SCHWARZ, Hans, *The Human Being. A Theological Anthropology*, Grand Rapids, Michigan, 2013, s. 309.

⁶⁹ PRUDKÝ, Martin, *Genesis I, 1, 1–6, 8: Když na počátku Bůh řekl do tmy...*, Praha, 2018, s. 183–188.

⁷⁰ Gn 1,28.

⁷¹ CLIFFORD, Richard, MURPHY, Ronald, *Genesis*, in: BROWN, Raymond, FITZMYER, Joseph a MURPHY, Roland, (eds.), *The New Jerome...*, s. 12.

⁷² Gn 3,1–24.

vzpoury člověka proti Stvořiteli je individuální rozhodnutí člověka, které s sebou nese sociální důsledky.⁷³ Narušení vztahu mezi člověkem a Hospodinem a mezi mužem a ženou je důsledkem osobního jednání muže a ženy, nikoli výsledkem neosobního, nutného vývoje. Projevuje se strachem před Hospodinem⁷⁴ a studem mezi mužem a ženou. Muž a žena, kteří mají být jedním tělem, teď zažívají také vzájemné odcizení. Na rozdíl od Gn 2,25, kde se píše, že muž a žena byli nazi a nestyděli se, vzpoura proti Stvořiteli vede k nové zkušenosti, kterou si muž a žena sami přivodili: „Oběma se otevřely oči: poznali, že jsou nazi“ (Gn 3,7).⁷⁵

Vzpouřa proti Hospodinu souvisí s důsledky v každodenním životě, a ty spočívají např. v námaze, trápení, bolestech a nakonec smrti, a také v nevyváženém vztahu, v němž muž vládne a žena je znevýhodněna.⁷⁶ Kapitoly o počátcích v Gn 2,3–3,24 představují člověka a společný život muže a ženy v širokém spektru od úžasu člověka nad možností vzájemného důvěrného vztahu muže a ženy (Gn 2,23) až ke zklamání a vzájemnému odcizení, které souvisí se schopností rozeznat dobré a zlé a se zkušeností s námahou, utrpením a smrtí.⁷⁷ Představují rovněž neustávající starost Stvořitele o člověka. Oba texty o stvoření člověka (P i non-P) jsou výmluvnější, když je čteme společně, než kdybychom je od sebe oddělovali, protože spolu představují člověka, muže a ženu s jejich schopnostmi i odpovědností a oba představují Stvořitele jako původce i starostlivého průvodce.

Následující kapitola o počátcích,⁷⁸ ve které vystupují Adam a Eva a jejich synové Kain a Ábel a rovněž Hospodin, prohlubuje obraz Hospodina a člověka. Adam a Eva, a potom také Kain a jeho žena a jejich potomci jsou představeni v této kapitole jako ti, jejichž úkolem je přivést na svět další generaci. Tento úkol nepřekazí ani zkušenost člověka s pácháním zla, o které se píše uprostřed kapitoly,

⁷³ Ctírad Václav Pospíšil shrnuje myšlenku biblického autora ve třetí kapitole Genesis stručně: „Jediným zdrojem zla je mravní selhání konkrétního člověka.“ POSPÍŠIL, Ctírad Václav, *I řekl Bůh. Trinitární teologie stvoření*, Praha, 2019, s. 256.

⁷⁴ Gn 3,10: „Uslyšel jsem v zahradě tvůj hlas a bál jsem se.“

⁷⁵ Gn 3,7. Martin Prudký vysvětluje, že „do vzájemného vztahu prvního páru i do jejich vztahu k Hospodinu Bohu tedy vstoupilo odcizení, jež se projevuje potřebou zakrýt vlastní nahotu a skrýt se.“ In: PRUDKÝ, Martin, *Genesis I, 1,1–6,8: Když na počátku Bůh řekl do tmy...*, Praha, 2018, s. 205.

⁷⁶ Gn 3,16–19.

⁷⁷ Šíře tohoto spektra je naznačena i prostorově od umístění člověka do zahrady v Edenu k vyhnání člověka ze zahrady v Edenu do země, z níž byl člověk vzat (srov. Gn 2,8 a 3,23).

⁷⁸ Gn 4,1–26. I původ tohoto textu zasazují biblisté do non-P.

ale na začátku a na konci kapitoly jsou člověk, muž a žena představeni jako ti, kdo se podílejí na předávání a pokračování života.

Zkušenost člověka se zlem je důležitým tématem kapitoly Gn 4. V příběhu o Kainovi a Ábelovi jsou v prvním dějství nejprve představeni oba bratři, synové Adama a Evy. Jeden se stane zemědělcem, druhý pastýřem. Je uveden také jejich vztah k Hospodinu, kterému každý z bratří přináší plody své práce. Hned po uvedení obou bratří vstupuje do příběhu Hospodin, který Ábelovu oběť přijme, ale Kainovu oběť nepřijme. Nepřijatá oběť Kainova zde nemá žádné vysvětlení. A přece odpovídá zkušenosti, že totiž někteří lidé mají bez vlastního přičinění více schopností a daří se jim lépe než jiným. Snad to měla být zkouška, protože Hospodin rozhněvaného Kaina varuje a zároveň mu otevírá cestu. Kain však tuto možnost nepřijímá. Potom už je dramaticky popsán postupně narůstající hněv prvorozeného z bratří vůči mladšímu bratru.⁷⁹ V dalším dějství v Gn 4,8 dochází k vyvrcholení děje, k vraždě. Zdůrazňuje se tu, že nešlo o náhodný, ani o impulzivní čin, ale o úmyslný zločin. Kain se nejprve obrátil ke svému bratru, aby s ním promluvil, a co mu chtěl sdělit, pak vyjádřil svým činem.⁸⁰ Jediný verš druhého dějství se nachází na rozhraní situace člověka mezi tím, co bylo před spácháním zlého činu a směřovalo k němu, a situací člověka po spáchání zla. Ve třetím dějství v Gn 4,9–16 se podrobně probírají důsledky Kainova zlého činu. Nejprve se vyjevuje snaha zbylého z bratří vymluvit se ze zodpovědnosti za spáchaný zločin. Nakonec se v rozhovoru Hospodina s Kainem probírají konkrétní následky špatného Kainova jednání. Stojí za povšimnutí, že i po tak hrozném zločinu, jakým je bratrovražda, se Hospodin obrací přímo k vrahovi a mluví s ním a Kain respektuje Hospodina jako svůj protějšek a odpovídá mu, byť zprvu vyhýbavě.

Zatímco třetí kapitola Genesis přináší drama o narušení vztahu člověka a Stvořitele, ve čtvrté kapitole je podobně dramatickou formou zachyceno narušení, či přímo zničení vztahu mezi dvěma bratry. Obě kapitoly (Gn 3 a 4) zdůrazňují, že člověk je zodpovědný za dobré i zlé jednání vůči sobě navzájem a vůči Bohu, a musí nést důsledky svého jednání. Bůh tuto zodpovědnost člověka potvrzuje a dál zůstává člověku nablízku.

⁷⁹ Gn 4,3–7.

⁸⁰ Srov. CARR, David M., *Genesis 1–11*, Stuttgart, 2021, s. 165.

Příběh o potopě z kapitol o počátcích v knize Genesis 6,9–9,17 vychází z Hospodinova váhání a trápení nad zkažeností člověka⁸¹ a z Hospodinova rozhodnutí, které vedlo téměř až ke zničení všeho živého. Příběh o potopě pokračuje záchranou Noeho a vrcholí vyhlášením Hospodinova závazku a smlouvy, že už nikdy nedojde k potopě.⁸² V této části biblický autor hledí na člověka Hospodinovým pohledem a zjišťuje, že u člověka převažuje zlo, která vychází z jeho mysli i ze srdce. Nikdo ze zlých lidí však tentokrát není zmiňován jménem. Vedle toho je tam zpráva o spravedlivém člověku, který našel u Hospodina milost, a ten je představen jménem Noe. Biblický rodopis, typický pro knihu Genesis, představuje Noeho jako spravedlivého a bezúhonného muže ve svém pokolení, jako toho, kdo chodil s Bohem, a který zplodil tři syny: Šéma, Cháma a Jefeta.⁸³

Pro tuto studii je přínosné všimnout si důvodů a způsobu, kterým Hospodin člověka – Noeho před potopou zachránil. Důvody k záchraně Noeho byly na obou stranách: Hospodin zachránil Noeho, protože Noe byl bezúhonný a spravedlivý, a protože našel u Hospodina milost. Co se způsobu týká, Hospodin rozhodl, že zachrání člověka nikoli jako náhodně vybraného jedince, nebo jako skupinu jednotlivých, náhodně vybraných mužů a žen bez vzájemných vztahů. Hospodin zvolil k záchraně Noeho konkrétní sociální formu, zachránil ho před zkázou jako otce s jeho domem, s jeho rodinou, tj. s jeho ženou a jeho třemi syny a s jejich ženami.⁸⁴ I řekl Hospodin Noemu: „Vejdí ty a celý tvůj dům do archy, neboť vidím, že ty jsi v tomto pokolení jediný můj spravedlivý“ (Gn 7,1). Zachráněný Noe a jeho rodina a všechno živé v arše jsou pak začátkem nového života na zemi.⁸⁵ Biblický autor k tomuto novému začátku – novému stvoření⁸⁶ dvakrát opakuje pro čtenáře kapitol

⁸¹ Boží reakce se tu podobá lidské (viz také Gn 8,21), a přece Bible představuje Boha i takto: „Věčný Bůh Izraele neklame ani nebude litovat: není to přece člověk, aby litoval“ (1S 15,29). Boží lítost a trápení nad tím, že udělal člověka v Gn 6,6 má spíše vyjádřit základní rozpor mezi Božím dobrým stvořením a člověkem, který sice dokáže rozlišit dobro od zla, a přesto koná dobro i páchá zlo. Viz RENDTORFF, Rolf, *The Canonical Hebrew Bible...*, s. 17.

⁸² Joseph Blenkinsopp nadepisuje pojednání o kapitolách o počátcích v Gn 1–11, ve kterých biblický autor popisuje dramatický vývoj Hospodinova vztahu ke stvoření, ve výmluvné zkratce ve třech krocích: Creation, Un-Creation, Re-Creation. BLENKINSOPP, Joseph, *Creation, Un-Creation, Re-Creation. A Discursive Commentary on Genesis 1–11*, New York, 2011.

⁸³ Gn 6,9–10. Srov. Gn 7,1.

⁸⁴ Gn 6,18 a Gn 8,16.

⁸⁵ Gn 8,15–19.

⁸⁶ Srov. termín „new creation“ in: BLENKINSOPP, Joseph, *Creation, Un-Creation, ...*, s. 145.

o počátcích již známý Boží záměr a požehnání pro člověka: „Plodte a množte se a naplňte zemi“ (Gn 9,1 a 7; srov. Gn 1,28) a připomíná, že Bůh učinil člověka, aby byl obrazem Božím.⁸⁷ Po zkušenosti Kaina a Ábela se zlem ještě doplňuje varování před násilím proti druhému člověku: „Za život člověka budu volat k odpovědnosti každého jeho bratra. Kdo prolíje krev člověka, toho krev bude člověkem prolita“ (Gn 9,5–6). Po záchraně z potopy dochází v rámci Noeho rodiny k selhání a výsledkem je prokletí pro Cháma a požehnání Šéma a Jefeta.⁸⁸ Vcelku vzato text knihy Genesis zachycuje záchranu Noeho a jeho domu jako obnovu stvoření člověka s původními Hospodinovými záměry vůči člověku, nezachraňuje ho jako jednotlivce, ale jako rodinu.

Z kapitol o potopě se opět dovídáme nejenom o člověku, ale také o Bohu, resp. o Božím vztahu ke stvoření a konkrétně k člověku. Biblický autor tu představuje Boha nejprve lidským pohledem a jazykem: „Hospodin litoval, že na zemi učinil člověka, a trápil se ve svém srdci“ (Gn 9,6). Pro tuto studii je však důležité dospět až k výslednému Hospodinovu rozhodnutí: „S tebou však učiním smlouvu ... Hle já ustanovuji svou smlouvu s vámi a s vaším potomstvem i s každým živým tvorem ... Už nebude vyhlazeno všechno tvorstvo vodami potopy a nedojde již k potopě, která by zahladila zemi“ (Gn 6,18; 9,8–11). Tato smlouva je obnoveným potvrzením Hospodinovy přízně vůči stvoření. Tato smlouva také vyjadřuje specifický vztah Boha k člověku a člověka k Bohu. Na začátku vyprávění o stvoření biblický autor konstatuje Hospodinovu přízeň vůči stvoření slovy: „Bůh viděl, že všechno, co učinil, je dobré“ (Gn 1,31). Na tomto místě v kapitolách o počátcích, poté co byl člověk představen jako dobrý, ale také jako ten, kdo páchá zlo, se Hospodin obrací ke svému stvoření přímo a vyjadřuje svou přízeň vůči všemu živému a výslovně vůči člověku slavnostním vyhlášením smlouvy.⁸⁹

V kapitolách o počátcích v knize Genesis se uvažuje o člověku ve dvojitěm světle. Člověk je tu představen jako velmi dobrý a požehnaný⁹⁰ a také jako ten, kdo dokáže zklamat, kdo správu svěřené země, ani vzájemné mezilidské vztahy, ani vládu nad sebou samým nezvládá a jehož pozemský život je pomíjivý a končí

⁸⁷ Gn 9,6; srov. Gn 1,27 a 5,1.

⁸⁸ Gn 9,20–27.

⁸⁹ Gn 9,12–17.

⁹⁰ Srov. Ž 8,6–9.

smrtí.⁹¹ Člověk je takto představen ve vyprávěném příběhu, který se odvíjí v čase, nejprve jako ten, kdo byl Bohem stvořen, aby byl Božím obrazem, ale potom také jako ten, kdo dokáže zradit, a Bůh přesto stojí při něm. V biblických textech se píše o konkrétních situacích věrnosti i zrady. Konkrétně z oblasti manželství a rodiny se tam píše o věrnosti muže a ženy v manželství, o vzájemné oddanosti mezi generacemi. Píše se tam také o nevěrnosti mezi mužem a ženou, o rozpadu manželského vztahu a o rozvodu, píše se tam o zklamání mezi rodiči a jejich potomky. Při tom všem však v prologu ke knize Genesis jde o představení protagonistů, kteří budou vystupovat v následujících kapitolách knihy Genesis, resp. v následujících textech Bible. A tak z tohoto vyprávění můžeme shrnout, že člověk, muž a žena, jsou představeni jako ti, jejichž dobrota je hlubší a základnější než jejich sklon k nevěrnosti a zradě. Tento rozpor v muži a v ženě směřuje nikoli k neřešitelnému konfliktu, ale spíše prohlubuje otázku, co činí muže a ženu člověkem, a bere v úvahu i protichůdné zkušenosti. Bůh je představen v kapitolách o počátcích v knize Genesis jako stvořitel a zároveň jako ten, kdo je věrný a zavazuje se, že bude i nadále věrný své smlouvě s člověkem, mužem a ženou, a s veškerým tvorstvem.

Strukturální hodnocení

Ze zmiňovaných kapitol o počátcích v knize Genesis je možné vyčíst, že člověka činí tím, kým a čím je, především vztahy Boha k člověku a člověka k Bohu a rovněž vztahy mezi lidmi navzájem.⁹² Vzhledem k instituci manželství a rodiny je zde možné vyčíst základy podstatných vlastností vztahu muže a ženy, které zahrnují vzájemné dobro, lásku a starostlivost ve vztahu muže a ženy, plození a péči o další generaci, výlučnost a trvalost vztahu muže a ženy. Tyto vlastnosti jsou v příbězích o počátcích vyjádřeny zcela přesvědčivě právě i v kontrastu s nevěrou a zklamáním člověka, jako muže a ženy.

Adam a Eva byli stvořeni, aby tím, jak žijí svůj život, byli obrazem Božím.⁹³ Bůh jim požehnal společně a bez rozdílu,⁹⁴ a zároveň k nim promlouval jednotlivě

⁹¹ Srov. Ž 144,3–4.

⁹² Ctirad Václav Pospíšil zkoumá ve druhé kapitole své knihy (s. 41–100) vztahovost Boha Otce, Syna a Ducha jako předpoklad stvoření člověka, muže a ženy jako vztahových bytí. Viz POSPÍŠIL, Ctirad Václav, *I řekl Bůh. Trinitární teologie stvoření*, Praha, 2019, s. 328.

⁹³ Gn 1,26; 5,1; 9,6.

⁹⁴ Gn 1,28. RENDTORFF, Rolf, *The Canonical Hebrew Bible...*, s. 427–428.

a potvrdil tak jejich odlišnost a jedinečnost.⁹⁵ Byli stvořeni tak, aby žili nikoli každý sám se sebou a pro sebe, ale aby žili jeden s druhým a jeden pro druhého. Muž a žena jsou stvořeni jako vztahová bytí, protože není dobré, aby člověk žil sám.⁹⁶ Jejich vzájemný vztah je pro ně uchopitelný, rozhodují se pro něj, dokáží se zavázat jeden druhému, a zároveň v tomto vztahu naplňují to, co jim bylo dáno stvořením. Tento zakládající vztah není člověku přidán náhodně nebo dodatečně, s otevřeností k tomuto vztahu byl člověk jako muž a žena stvořen.

Podle prvních kapitol knihy Genesis je třeba uvažovat o rozdílnosti muže a ženy jako o komplementární rozdílnosti, nikoli jako o stupňovité rozdílnosti, kde jeden má vyšší důležitost než druhý. Narušení vztahu muže a ženy s Bohem a jejich vzájemného vztahu, jak je popsáno v Gn 3,1–24, nikterak neumenšuje cíl jejich společného žití, společné dobro. I když společné dobro je vystaveno riziku vzájemného odcizení a zrady, kapitoly o počátcích nenabízí žádnou alternativu k soužití muže a ženy a ani o ní neuvažují. V nadpisu k rodopisu Adama (to je Člověka) v Gn 5,1–2 jsou znovu popsány role muže a ženy rovnocenně, bez náznaku stupňovitého rozřazení nebo nadvlády jednoho nad druhým. Podobně jako na muži a ženě záleží jejich vzájemný vztah a jejich společné dobro, oba se také podílejí na předávání života další generaci.

Člověk jako muž a žena, Adam a Eva byli stvořeni s požehnáním, aby měli potomky: „Bůh jim požehnal a řekl jim: ‚Plodte a množte se a naplňte zemi...‘ (Gn 1,27–28; 9,1.7). Naplňování tohoto požehnání a úkolu je pak zaznamenáno v jednotlivých rodopisech v knize Genesis. V první kapitole Genesis se píše o člověku obecně, pouze v souvislosti s množением se tu píše o rozlišení mužské a ženské role.

V dalších kapitolách jsou jmenováni tři synové Adama a Evy. Nejprve jsou to starší Kain a mladší Ábel. Zatímco mladší bratr skončil násilnou smrtí rukou svého staršího bratra, Kainovu potomstvu se biblický autor věnuje po sedm generací k Lámechovi a jeho dvěma manželkám a rodině. Dál už biblický autor o této větvi Kainova potomstva nepíše⁹⁷ a začíná znovu od začátku, od Adama, jak napsal v Gn 4,1: „I poznal opět Adam svou ženu a ta porodila syna a dala mu jméno Šét“

⁹⁵ Gn 3,8–19.

⁹⁶ Gn 2,18 a 24.

⁹⁷ Gn 4,1–23.

(Gn 4,25).⁹⁸ K tomuto třetímu potomku Adama a Evy se nadále upíná naděje na budoucnost rodu.

V kapitolách o počátcích biblický autor ještě zmíní Šétova syna Enoše, dovrší tím třetí generaci od Adama a zakončí svou zprávu o počátcích potvrzením: „Tehdy se začalo zývat jméno Hospodinovo“ (Gn 4,26). Na rozdíl od násilí, kterým je charakterizován závěr zprávy o potomcích Kaina (Gn 4,24), tento verš (Gn 4,26) vyznívá nadějně. Po potopě spočívá nový počátek opět v Božím požehnání: „Plod'te a množte se a naplňte zemi“ (Gn 9,1).

Začátek a výlučnost vztahu muže a ženy záleží na jejich rozhodnutí, leží v jejich rukou: „Proto opustí muž svého otce a matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem“ (Gn 2,24). Jeden z jejich potomků, Lámech, žil se dvěma ženami, s oběma měl děti a v textu se neříká nic o hierarchii mezi jeho ženami nebo potomky.⁹⁹ K otázce monogamie a polygamie, kterou bychom mohli v těchto dvou zmíněných textech hledat, toho v prvních kapitolách knihy Genesis víc nenajdeme. Další podstatná vlastnost, věrnost a nerozlučitelnost ve vztahu muže a ženy, nejsou pouhá danost, ale jsou pro muže a ženu celoživotním úkolem a posláním. Avšak ani v tomto případě lidský problém porušení věrnosti a problém rozvodu není v prvních kapitolách knihy Genesis konkrétně rozebírán.

Základní východiska vztahů v manželství a v rodině z kapitol o počátcích v knize Genesis bychom však chápali částečně a zkresleně, kdybychom zůstali jen u prvních dvou kapitol knihy Genesis a opomněli vzpuru člověka proti Hospodinu a její důsledky, kdybychom opomněli potopu a konečně Boží smlouvu s Noemem a jeho potomstvem a se vším živým tvorstvem. Teprve když čteme prolog v knize Genesis 1,1–11,9 jako celek, představují se nám člověk, muž a žena, jako dobré Boží stvoření, a zároveň jako ti, kdo dokáží rozeznat dobro od zla a svobodně činí dobro i páchají zlo. Muž a žena se dokáží rozhodnout jeden pro druhého a stát se jedním tělem, a také dokáží selhat, zradit jeden druhého, či dokonce i zabít druhého. Vzpoura člověka proti Hospodinu a její důsledky se promítají do celého života člověka, i do podstatných vlastností manželství a rodiny tím, že člověk, muž a žena, narušují své vzájemné vztahy i vztahy mezi rodiči a potomky.¹⁰⁰

⁹⁸ Také Gn 5,3–5.

⁹⁹ Gn 4,19–23.

¹⁰⁰ Teprve když čteme kapitoly o počátcích vcelku, uzavírá Rendtorff stručně: „There is no longer any undistorted view of creation.“ [„Již neexistuje žádný nezkraslený pohled na stvoření“]. In:

Nakolik čteme kapitoly o počátcích v knize Genesis 1,1–11,9 jako prolog, který uvádí na scénu protagonisty celé knihy a základní charakteristiky jejich vztahů, můžeme číst tyto kapitoly s výhledem do jednotlivých dějů v knize Genesis. Zřetelně tu vidíme také konflikt. Zatímco prolog představuje člověka, muže a ženu v jejich rovnosti a komplementární rozdílnosti, v textech o Abrahamovi, Izákovi a Jákobovi je vztah muže a ženy zpravidla charakterizován patriarchální nadřazeností muže a podřízeností ženy. Avšak tento pro biblické patriarchy typický vztah nadřazenosti a podřízenosti je alespoň v některých momentech korigován a směřuje k představě uvedené v prologu. Ve vztahu Izáka a Rebečky jsou zaznamenány momenty, které nevyjadřují patriarchální nadřazenost muže a podřízenost ženy, ale spíše naznačují vztahy rovné, komplementární rozdílnosti muže a ženy v manželství. Konkrétně už při vyjednávání manželství, je respektováno přání Rebečky, když se jí ptají, kdy by chtěla odejít z domu svých rodičů a vdát se za Izáka: „Zavolali Rebečku a otázali se jí: ‚Půjdeš s tímto mužem?‘ Řekla: ‚Půjdu‘ (Gn 24,58). Izákův vztah k Rebece je pak charakterizován nikoli slovy patriarchální nadřazenosti a starostlivosti, ale v harmonii s Gn 2,24 jednoduše: „A zamiloval si ji“ (Gn 24,67).

Když čteme prolog v knize Genesis 1,1–11,9 jako celek, představuje se nám Bůh jako původce člověka, který o člověka neztrácí zájem přes opakovanou lidskou zradu. Vzájemný vztah Boha a člověka se tu nenaplnil v jednorázovém aktu, ale je to děj, který pokračuje jako otevřený příběh. Bůh v tomto dění zůstává neuchopitelný, a přesto se člověk může k Bohu obracet v dialogickém vztahu v kontextu smlouvy a může očekávat Boží odpověď. To znamená, že obě strany spojené touto smlouvou o sobě nejenom ví, ale mohou se také setkávat a vést spolu dialog. Dialogický způsob bytí si s sebou nese člověk, muž a žena i do mezilidských vztahů, konkrétně i do vztahů mezi manželem a manželkou a mezi rodiči a potomky.

Vcelku vzato je tedy možné z kapitol o počátcích i z ostatních kapitol Genesis vyčíst základní východiska vztahů muže a ženy v manželství a rodičů a dětí v rodině i jejich vztahů k Bohu. Instituce manželství a rodiny je pro člověka, jako muže a ženu jedinečnou příležitostí, která vytváří rámec ke smysluplnému spoluzítí a k předávání života další generaci. Kapitoly o počátcích a celá kniha Genesis nenabízí k instituci manželství a rodiny žádnou jinou, náhradní alternativu.

Resumé

Tématem této studie jsou východiska základních charakteristik manželství a rodiny v knize Genesis. Mezi tyto základní charakteristiky podle kanonického práva patří, že manželství je vytvářeno souhlasem muže a ženy, jeho podstatnými vlastnostmi jsou jednota a nerozlučitelnost a manželství směřuje k dobru manželů a ke zplazení a výchově potomstva. Metoda této studie spočívá v analyzování a strukturálním hodnocení textů rodopisů, abrahamovské tradice a kapitol o počátcích v knize Genesis s cílem najít v nich pravidla a strukturu jednotlivých rolí a vztahů a jejich dynamických aspektů v manželství a v rodině, nakolik souvisí právě se zmiňovanými základními charakteristikami manželství a rodiny.

Summary

The Foundations of Family Law in the Book of Genesis

The topic of this study is the background behind the basic characteristics of marriage and family in the Book of Genesis. According to canon law, these basic characteristics include the fact that marriage is created by the consent of a man and a woman, its essential attributes are unity and indissolubility, and marriage is directed towards the good of the spouses and the procreation and education of offspring. The method of this study is to analyse and structurally evaluate the texts of the genealogies, the Abrahamic tradition and the chapters on origins in the Book of Genesis with the aim of finding in them the rules and structure of the individual roles and relationships and their dynamic aspects in marriage and the family, and to what extent they are connected with the aforementioned basic characteristics of marriage and the family.

Klíčová slova: manželství, rodina, kniha Genesis, souhlas k manželství, jednota, nerozlučitelnost, dobro manželů, zplazení a výchova dětí

Keywords: marriage, family, Book of Genesis, consent to marriage, unity, indissolubility, the good of the spouses, procreation and education of children

Autor

Doc. Jiří Kašný, Th.D. přednáší na John H. Carey II School of Law na Anglo-americké vysoké škole v Praze.

Author

Associate Professor Jiří Kašný, Th.D. lectures at the John H. Carey II School of Law at the Anglo-American University in Prague.

Kontakt

Doc. Jiří Kašný, Th.D.

Anglo-americká vysoká škola, z.ú.

Letenská 5

118 00 Praha 1

e-mail: jiri.kasny@aauni.edu

Obálka knihy prof. Jána Dudy o manželskom právu katolíckej cirkve v kontextu súčasnosti.

The cover of Prof. Ján Duda's book on the marriage law of the Catholic Church in the context of the present.

Foto Jakub Nagy